

УДК 378.147.88

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Упатова Ірина Петрівна,

канд. пед. наук, доцент

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР

У статті розкрито суть поняття «методична підготовка майбутнього вчителя»; проаналізовано основні методичні проблеми молодих учителів, на основі чого запропоновано зміст та деякі аспекти методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи у педагогічному ВНЗ (дидактико-методична підготовка, методична діяльність). Доведено, що формування вмінь методичної діяльності передбачає вирішення завдань: стимулювання професійної спрямованості та позитивної мотивації на педагогічну діяльність, здійснення практично-методичної роботи, спрямованої на розвиток педагогічних здібностей. Обгрунтовано доцільність впровадження діяльнісного підходу в процесі фахової підготовки педагогів, проаналізовано вимоги до методичної діяльності майбутніх учителів; визначено структурні компоненти системи методичної підготовки студентів (мета, комплекс принципів, методів, форм, засобів і умов її функціонування на теоретичних засадах), зазначено методологічні підходи (цілісний, системний, середовищний, діяльнісний, фасилітаційний), на які спирається система методичної підготовки майбутніх педагогів.

Виокремлено організаційно-педагогічні умови успішного здійснення методичної підготовки майбутніх учителів, розкрито роль позааудиторних заходів методичного спрямування.

Результатом підготовки майбутніх учителів до методичної роботи в загальноосвітньому закладі вважається сформованість методичної компетентності.

Ключові слова: методична підготовка, методична компетентність, методична діяльність, позааудиторні заходи методичного спрямування, фахове освітнє середовище, педагог-фасилітатор.

МЕТОДИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Упатова Ирина Петровна,

канд. пед. наук, доцент

КУ «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия» ХОС

В статье раскрыта суть понятия «методическая подготовка будущего учителя»; проанализированы основные методические проблемы молодых учителей, на основе чего предложено содержание и некоторые аспекты методической подготовки будущих учителей начальной школы в педагогическом вузе (дидактико-методическая подготовка, методическая деятельность). Доказано, что формирование умений методической деятельности предполагает решение задач: стимулирование профессиональной направленности и положительной мотивации на педагогическую деятельность, осуществление практико-методической работы, направленной на развитие педагогических способностей. Обоснована целесообразность внедрения деятельностного подхода в процессе профессиональной подготовки педагогов, проанализированы требования к методической деятельности будущих учителей; определены структурные компоненты системы методической подготовки студентов (цель, комплекс принципов, методов, форм, средств и условий ее функционирования на теоретических основах), указано методологические подходы (целостный, системный, деятельностный, фасилитационный), на которые опирается система методической подготовки будущих педагогов.

Выделены организационно-педагогические условия успешного осуществления методической подготовки будущих учителей, раскрыта роль внеаудиторных мероприятий методического содержания.

Результатом подготовки будущих учителей к методической работе в общеобразовательном учреждении считается сформированность методической компетентности.

Ключевые слова: методическая подготовка, методическая компетентность, методическая деятельность, внеаудиторные мероприятия

методического содержания, профессиональная образовательная среда, педагог-фасилитатор.

METHODOLOGICAL TRAINING OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Upatova Irina Petrovna,

candidate of pedagogical sciences, docent

Humanitarian and Pedagogical Academy, Kharkiv

The article reveals the essence of the «methodical preparation of future teachers» concept ; the main methodological problems of young teachers were analyzed, the content and some of methodological training for primary school teachers in the pedagogical university aspects (didactic and methodical preparation, methodical activities) were proposed on this base . It is proved that the methodical skills formation involves the following tasks: stimulating the professional orientation and positive motivation for teaching activities, the implementation of practical and technical work aimed at developing teaching abilities. The expediency of introducing active approach in the professional teacher training was proved ,the future teacher methodological requirements were analyzed; the structural components of the methodological students training (goal, a set of principles, methods, forms, tools and conditions of its operation on the theoretical basis) were determined, the methodological approaches (holistic, systematic, environmental, activity, fasylytatsiynyy), on which the methodical future teachers preparation system relies on were pointed.

Key words: methodical preparation, methodical competence, methodical activity, extra-curricular activities methodical directions, professional educational environment, the teacher-facilitator

Постановка проблеми. Методична підготовка майбутнього педагога виступає важливим напрямом і необхідним завданням у реформуванні вищої педагогічної школи. Сучасні тенденції розвитку освітньої галузі

вимагають від вищого педагогічного навчального закладу формування особистості майбутнього вчителя, здатної до впровадження освітніх інновацій, здійснення педагогічної рефлексії, оволодіння навичками та вміннями науково-методичної діяльності, що забезпечить його професійну самореалізацію у прискорені терміни.

Аналізуючи проблему професійного становлення молодих спеціалістів, науковці О. Абдуліна, В. Бондар, І. Зязюн, А. Кузьмінський, В. Омеляненко, В. Сластьонін, С. Стрижак та інші розглядають її, перш за все, з погляду професійної підготовки у педагогічних навчальних закладах, бо саме тут закладається база з опанування навичками й уміннями методичної роботи як складової професійної культури майбутнього фахівця.

Методичну складову загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів досліджували К. Авраменко, І. Беленок, Н. Грицай, О. Мітіна, В. Моторіна, М. Криловець, Я. Левченко, Л. Орлова, С. Скворцова, О. Таможня, К. Ткаченко та інші.

Незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, присвячених проблемі, багато питань залишаються не розв'язаними.

Наразі має місце ряд суперечностей зокрема: між постійно зростаючою значущістю науково-методичної діяльності в практиці інноваційної роботи вчителів у загальноосвітніх навчальних закладах й окремим вузькоспеціалізованим підходом до змісту методичної підготовки майбутніх учителів з певних предметів у педагогічному ВНЗ.

Нині має місце суперечність між процесами, що відбуваються в сучасних загальноосвітніх закладах освіти (впровадження науково-педагогічних проектів, ІКТ, створення освітньо-розвивальних середовищ та ін.) і рівнем методичної підготовки сучасного фахівця.

Слід зазначити, що участь у методичній роботі є професійним обов'язком кожного педагогічного працівника.

Аналіз останніх досліджень. Проблему методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи досліджували Т. Амельченко, Н. Воскресенська, Н. Максименко, Н. Черв'якова, які розкривають зміст та умови успішного здійснення їх методичної підготовки, зазначають її можливості щодо методичної діяльності під час навчального процесу [1, 2, 4, 5].

Мета статті полягає в теоретичному аналізі стану методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, а також у викладі основних результатів дослідження.

Основна частина. Мета професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів, відповідно до вимог Галузевого стандарту вищої освіти полягає в тому, щоб підготувати такого вчителя, який володіє знаннями в галузі педагогічної та психологічної науки, має значну методичну базу, володіє педагогічною технікою, уміє адекватно реагувати на будь-яку педагогічну ситуацію, прагне до творчості [3].

Під методичною підготовкою майбутніх учителів ми розуміємо цілісну систему педагогічних дій, заходів, спрямованих на інтеграцію теоретичних і практичних складових, які є важливим чинником їх майбутньої якісної методичної діяльності в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Методична підготовка майбутніх учителів передбачає вирішення таких завдань, як: опанування знаннями, навичками, уміннями з методичної діяльності, спрямованої на розвиток у них педагогічних здібностей, ознайомлення з педагогічною майстерністю творчих вчителів, передовим досвідом педагогічних колективів тощо.

Методична підготовка майбутнього вчителя початкової школи у вищому навчальному закладі має включати наступні компоненти:

ознайомлення з: навчальними програмами і підручниками з предметів, які вивчаються в початковій школі загальноосвітніх навчальних закладів; методикою викладу навчального матеріалу шкільних курсів

початкової школи; передовими технологіями навчання у початковій школі; досягненнями в галузі психології та педагогіки щодо молодших школярів та роботи з їх батьками; шляхами підвищення ефективності навчально-виховного процесу в початковій школі; сучасними засобами навчання та методикою їх використання;

вивчення: основ дисциплін які вивчаються у початковій школі; передового педагогічного досвіду; відповідних державних нормативних документів тощо;

розвиток: уявлень про методичну роботу вчителя початкової школи; творчого потенціалу; педагогічної майстерності; навичок самоосвітньої методичної роботи.

Слід зазначити, що основою методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи є вивчення загальнопрофесійних дисциплін, циклу професійноорієнтованих дисциплін з методиками викладання та циклу дисципліни вільного вибору студентів, зміст яких сприяє формуванню методичних знань, навичок, умінь.

Так, у КЗ «Гуманітарно-педагогічна академія» ХОР для студентів факультету початкової освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем підготовки «бакалавр» навчальним планом (2014 – 2015 н. р., 2015 – 2016 н. р.) вже на першому і другому курсах, передбачено вивчення дисципліни методичного спрямування (про що свідчить навчальний план підготовки бакалавра з галузі знань 0101 Педагогічна освіта за напрямом 6.010102 Початкова освіта денної форми навчання).

За навчальними планами освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», «спеціаліст» у педагогічних ВНЗ передбачено проходження студентами педагогічної практики, основна мета якої – створення теоретичного фундаменту з фахових і психолого-педагогічних дисциплін для формування основних педагогічних умінь і навичок у майбутніх учителів та практичне пізнання і усвідомлення ними закономірностей і

принципів професійної діяльності з позиції вчителя-предметника та класного керівника.

Педагогічний досвід свідчить про доцільність проходження студентами практики з виховної роботи у початковій школі, яка починається на другому курсі і триває протягом усього навчального року. Слід наголосити, що педагогічна практика є одним із важливих елементів ґрунтовної методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Процес підготовки майбутніх учителів до методичної діяльності має бути цілеспрямований, динамічний, інноваційний, креативний, вмотивований, такий, що потребує розробки науково-методичної системи, яка передбачає визначення мети, комплексу принципів, методів, форм, засобів і умов її функціонування на теоретичних засадах і спиратися на методологічні підходи, серед яких слід зазначити *цілісний, системний, середовищний, діяльнісний, фасилітаційний*.

Підвищення якості методичної підготовки майбутнього вчителя до професійно-педагогічної самореалізації є можливим, якщо: дотримуватися ***організаційно-педагогічних умов, таких як:*** урахування дидактико-методичних можливостей студентів на етапі професійної підготовки, цілеспрямованого формування дидактико-методичної складової педагогічної діяльності; врахування їх науково-методичних інтересів, творчості, ставлення до методичної діяльності; формування у студентів потреби в методичній роботі; функціонування фахового освітнього середовища, спрямування методів і форм організації методичної діяльності студентів на розвиток умінь здійснювати педагогічну рефлексію.

Складовими компонентами змісту методичної підготовки слід вважати дидактичні знання та методичну діяльність, а результатом підготовки майбутніх учителів до методичної роботи в загальноосвітньому закладі –сформованість зазначених елементів.

Результати наукового пошуку свідчать, що формування вмінь методичної діяльності у майбутніх учителів передбачає вирішення таких

завдань: стимулювання професійної спрямованості та позитивної мотивації на педагогічну діяльність; здійснення практично-методичної роботи, спрямованої на розвиток педагогічних здібностей. Формуванню методичних умінь сприяють, наприклад, аналіз відеоуроків та їх конспектів, опис основної ідеї досвіду під час практичних і лабораторних занять, складання характеристики методичної складової уроку, формулювання висновків щодо можливостей використання кращих методичних знахідок учителів-практиків, відвідування уроків творчих учителів, організація педагогічної практики студентів у середніх загальноосвітніх закладах з метою ознайомлення їх із педагогічною майстерністю освітян, передовим досвідом педагогічних колективів тощо.

Надзвичайно важливим є переконання студентів у необхідності розвитку їх власної, індивідуально-методичної творчості, а не лише впровадження досвіду інших. Так, готові розробки уроків, які містяться у численних методичних посібниках, найоригінальніші рецепти педагогів-практиків мають бути творчо засвоєні, тобто потребують творчого осмислення й доопрацювання з урахуванням специфіки класу, рівня його підготовленості, особливостей індивідуального стилю педагога.

В умовах народження нової дидактичної моделі на основі комунікативно орієнтованого навчання, інтерактивної взаємодії, впровадження діяльнісного підходу під час навчання варто наголосити на тому, що сучасний педагог – це педагог-фасилітатор, який організовує співпрацю, розвиває критичне мислення у вихованців, формує вміння аргументувати свою думку, змінювати її, якщо вона помилкова; бачити помилки в твердженнях інших, формувати у дитини адекватну самооцінку.

Під час дослідження було проаналізовано основні методичні проблеми молодих фахівців, які виникають під час їх самостійної педагогічної діяльності, серед яких: невміння виділяти і формулювати мету уроків; нераціональність використання часу; недостатній рівень здійснення контролю навчальних досягнень учнів: відсутність чіткої

системи під час опитування та оцінювання; домінування фронтальних форм організації навчальної роботи учнів; невміння організувати диференційований навчальний процес; порушення наукового стилю пояснення і закріплення навчального матеріалу; низький рівень організації розумової діяльності учнів на уроці; переважання «інформаційної» моделі навчального процесу; недостатня кількість використання наочності (якщо використовується, то неефективно); недостатні вміння щодо аналізу змісту навчального матеріалу та логіки конструювання уроку, викладання матеріалу, невизначеність у термінології; труднощі з виділення головної думки на уроці і правильного визначення обсягу знань для засвоєння учнями; низький рівень організації систематичного повторення матеріалу; здійснення самоаналізу уроку та інші.

З метою попередження вищезазначених проблем майбутні вчителі мають опанувати методичними знаннями, навичками, вміннями методичної роботи не тільки під час аудиторної навчальної діяльності, самостійної роботи та педагогічної практики, але й під час позааудиторної роботи, коли майбутні фахівці беруть участь у заходах методичного спрямування.

Саме такі заходи спрямовані на формування в них методичної складової, яка виконує такі функції як: предметно-практична, педагогічно-рефлексивна, пізнавальна, організаторська, комунікативно-стимуляційна, прогностична, творчо-методична.

Вищезазначене підтверджується результатами анкетування серед студентів третіх і четвертих курсів, які у своїх відповідях на запитання «Що Вам дає відвідування позааудиторних заходів, таких як «Творча зустріч з учителем», «Майстер-клас», «Панорама творчих методичних ідей» зазначили пізнавальну, предметно-практичну спрямованість цих заходів, їх вплив на набуття педагогічної майстерності, збагачення ідеями щодо форм і методів роботи з учнями, натхнення і впевненість у тому, що вони також зможуть досягати певного науково-методичного рівня у своїй

професійній діяльності. Ці заходи мотивують до творчих успіхів у навчанні та під час проходження педагогічної практики, сприяють формуванню власного педагогічного досвіду.

Також позааудиторні заходи методичного спрямування дозволяють не тільки ознайомлюватися із певною професійною інформацією, але й осмислювати практичний досвід передових педагогів, свою фахову підготовку, замислитися над можливостями і шляхами власного методичного зростання, формувати систему методичних поглядів на педагогічні проблеми, оволодівати навичками методичної роботи.

Позааудиторні заходи методичного спрямування відкривають великі можливості для формування у студентів педагогічної уяви і мислення, світогляду, дозволяють побачити практичне використання методів і методичних прийомів навчання і виховання учнів, сприяють формуванню навичок і вмінь планувати й проводити уроки та виховні заходи.

Саме тому підготовка майбутніх учителів шляхом упровадження позааудиторних заходів методичного спрямування забезпечує реалізацію їх практичної підготовки, розвиток педагогічних здібностей, формування вмінь будувати міркування і докази не з погляду студента, а з позиції освітянина, обізнаного з досліджуваною проблемою.

Методична складова загальної педагогічної підготовки майбутніх учителів може бути сформована на належному рівні і за умов створення для майбутніх педагогів фахового освітнього середовища, під яким слід розуміти цілісну динамічну відкриту педагогічну систему, яка об'єднує педагогічні процеси вищого педагогічного навчального закладу та загальноосвітнього і надає можливості для формування творчої особистості майбутнього педагога, його самореалізації, забезпечує професійне становлення у загальноосвітньому закладі в прискореній термін, створює умови для підвищення престижу педагогічної професії.

Звичайно, фахове освітнє середовище надихає майбутніх педагогів на творчий пошук, постійну демонстрацію інновацій, які згодом стають

надбанням інших освітян, буде істинним шляхом фактичних якісних перетворень в управлінні науково-методичною роботою.

Безумовно, професійна підготовка учителя не закінчується у стінах педагогічного навчального закладу навіть за умов ефективного функціонування фахового освітнього середовища, вона продовжується протягом усього періоду професійної діяльності.

Висновок. Таким чином, реалізація запропонованої системи методичної підготовки майбутніх учителів сприятиме розв'язанню педагогічної проблеми щодо методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи: формуванню в них потреби в методичній діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі; мотивації та розвитку у студентів потреби в професійному самовдосконаленні як важливої фахової складової.

Перспектива подальших розвідок. Подальше дослідження планується у напрямку розробки педагогічних умов методичної підготовки майбутніх вчителів.

Література

1. Амельченко Т. В. Взаимосвязь дидактической и методической подготовки будущего учителя начальной школы : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : 13.00.01 / Т. В. Амельченко. – М., 1986 – 16 с.
2. Воскресенська Н. В. Забезпечення взаємозв'язку дидактичної та методичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / Н. В. Воскресенська. – К., 1996. – 25 с.
3. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010100 початкове навчання [В. І. Бондар, І. М. Шапошнікова, А. П. Каніщенко, С. В. Страшко, Т. І. Тітова, З. Л. Гейхман]. – К.: Альянс, 2006. – 140 с.
4. Максименко Н. Б. Взаємозв'язок дидактичної та методичної підготовки вчителя початкової школи у педагогічному вузі : автореф. дис. на

здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / Н. Б. Максименко. – К., 1995. – 24 с.

5. Черв'якова Н. І. Проблема взаємозв'язку дидактичної та методичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів у науково–педагогічній літературі. Педагогіка – Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104.html>.

Literatura

1. Amelchenko T. V. Vzaimosvyaz didakticheskoy i metodicheskoy podgotovki budushego uchitelya nachalnoy shkolyi : avtoref. dis. na soiskanie uchen. stepeni kand. ped. nauk : 13.00.01 / T. V. Amelchenko. – M., 1986 – 16 s.

2. Voskresens'ka N. V. Zabezpechennya vzayemozv'yazku dydaktychnoyi ta metodychnoyi pidhotovky maybutn'oho vchytelya pochatkovoyi shkoly : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 «Teoriya ta istoriya pedahohiky» / N. V. Voskresens'ka. – K., 1996. – 25 s.

3. Haluzevyy standart vyshchoyi osvity. Osvitn'o-profesiyna prohrama pidhotovky bakalavra za spetsial'nistyuu 6.010100 pochatkove navchannya [V. I. Bondar, I. M. Shaposhnikova, A. P. Kanishchenko, S. V. Strashko, T. I. Titova, Z. L. Heykhman]. – K.: Al'yans, 2006. – 140 s.

4. Maksymenko N. B. Vzayemozv'yazok dydaktychnoyi ta metodychnoyi pidhotovky vchytelya pochatkovoyi shkoly u pedahohichnomu vuzi : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 «Teoriya ta istoriya pedahohiky» / N. B. Maksymenko. – K., 1995. – 24 s.

5. Cherv'yakova N. I. Problema vzayemozv'yazku dydaktychnoyi ta metodychnoyi pidhotovky maybutn'oho vchytelya pochatkovykh klasiv u naukovu–pedahohichniy literaturi. Pedahohika – Visnyk Luhans'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104.html>.